

MİTOLOJİDEN EDEBİYATA RUS KÜLTÜRÜNDE LETAVİTSA

Onur AYDIN¹

ÖZ

Mitler, eski topluluklarda insanların dünyayı algılama biçimi ve kültürün yapı taşlarındandır. Mitoloji, hem eski çağlardaki inanışlardan, anlatılardan hem de günümüze kadar geçen süreçte toplumların yaşantılarından doğan hikayelerden beslenerek bir alan oluşturur. Bu alandaki varlıklar genellikle iyi ya da kötü olmak üzere bir kült oluştururlar. Slav mitolojisinde Rus, Ukrayna ve diğer Slav ülkelerinin kaynaklarında Letavitsa en çok şeytani ruh olarak karşımıza çıkar; bunun dışında cadı, vahşi kadın ve nadiren de tanrıça olarak betimlenir. Bazen erkek şeklinde kadınları cezbedip kandıran, bazen de kadın şeklinde erkekleri kandıran; ancak her durumda insanlara zarar veren bir role sahiptir. Bu çalışmada, Slav Mitolojisinde kötü ruhlardan biri olarak yer alan Letavitsa'nın genel tanımı yapıp farklı ülkelerde ve kültürlerde nasıl kabul edildiği, başta şiir, roman ve efsaneler olmak üzere Rus edebiyatında nasıl bir imaj oluşturduğu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Letavitsa, Divka, Dikaya Baba, Vetrenitsa, Prelestnitsa, Slav Mitolojisi, Rus Edebiyatı.

Aydın, Onur. "Mitolojiden Edebiyata Rus Kültüründe Letavitsa". *idil* 5.27 (2016): 1989-2000.

Aydın, O. (2016). Mitolojiden Edebiyata Rus Kültüründe Letavitsa. *idil*, 5 (27), s.1989-2000.

¹ Araş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi / Rus Dili Ve Edebiyatı Bölümü, ruscuk(at)mail.ru.

FROM MYTHOLOGY TO LITERATURE LETAVITSA IN RUSSIAN CULTURE

ABSTRACT

Myths are the ways people in ancient societies perceived the world and the main constituents of culture. Mythology creates a subject area by making use of both the beliefs and the stories told in ancient times and the stories which have been created by the experiences of societies so far. The entities in this area generally create a cult which can be good or bad. Letavitsa can be seen mostly in the form of a devilish spirit in Slavic Mythology and in the sources of Russia, Ukraine and the other Slavic countries; apart from that, Letavitsa is described as a witch, a brutal woman or rarely as a divinity. Letavitsa has a role in which Letavitsa sometimes attracts and tricks women by posing as a man or sometimes attracts and tricks men by posing as a woman but in both situations, has a harmful effect on human beings. In this study, it has been emphasized how Letavitsa is accepted by different countries and cultures and what kind of an image Letavitsa creates in Russian literature notably in poetry, novels and legends by first making a description of Letavitsa having a place as one of the bad spirits in Slavic Mythology.

Keywords: Letavitsa, Divka, Dikaya Baba, Vetrenitsa, Prelestnitsa, Slavic Mythology, Russian Literature.

GİRİŞ

Günlük yaşamda mit denildiğinde akla ilk olarak dünyanın, insanın yaratılışından itibaren, inanışlara göre, eski tanrılar, fantastik varlıklar ve kahramanlar hakkında hikayeler gelir. Çoğunlukla okuyucu bunları tamamen gerçek dışı unsurlar olarak değerlendirse de bu düşünce her zaman geçerli değildir. *Mit* sözcüğü Yunancadan çevirisiyle söylenti, rivayet, efsane, masal gibi anlamlara gelse de kimi zaman öyküler de mit olarak adlandırılır. Bu farklı anlamlar bir araya gelerek mitolojiyi oluşturur (Madlevskaya, 2005: 7-8). Mitolojinin araştırma konusu sadece kahramanlık hikayeleri değildir. Efsanelere *mythus* ya da *mythe* denir, mitoloji ise bunları inceleyen bilim dalıdır (Ögel, 2014: xviii). Birçok mitte insanın, doğanın ve hayvanların yer alması, mitlerin günlük yaşamla olan bağlantısını ortaya koyar. Aslında mitlerin çoğu doğum, ölüm, yemek, içmek, evlenmek, çalışmak gibi yaşamsal unsurlara ilişkin inanış, gelenek ve görenekleri yansıtır.

Bilindiği üzere Slavlar Doğu, Batı ve Güney olmak üzere üç kola ayrılmış bir topluluktur. Rus, Ukrayna ve Belarus toplulukları Doğu Slavları, Leh, Slovak, Çek toplulukları Batı Slavları, Boşnak, Bulgar, Hırvat, Makedon, Sloven ve Sırp toplulukları da Güney Slavları oluşturur. Slavlar birbirlerinden belirli yönlerden ayrılırsalar da mitolojilerinin ortak zemine oturduğu görülür (Uzelli, 2016: 14). Slav mitleri üzerine araştırmalar 19. yüzyılın ikinci yarısı yoğunluk kazanmaya başlar. Slav mitolojisi Avrupa mitolojisinden tutarlılık göstermemesiyle farklılık gösterir. Slav mitleri yazılı değil, sözlüdür. Doğu Slav kabileleri IV.-VI. yüzyıllarda ortaya çıkar. Rusya ve Ukrayna XIV.-XVI, Belarus XVI.-XVIII. yüzyıllarda tarih sahnesinde dikkati çeker (Uzelli, 2016: 9). Rus mitolojisi, çok renklilik gösteren Slav mitolojisinin özgün bir dalıdır. Bu iki mitolojiyi birbirinden ayırmak olanaksızdır, çünkü kökleri arasında kesin bir ayrım yoktur, birbirleriyle iç içedir. Rus kaynaklarında *yukarı mitoloji* ile tanrı imajlarını yansıtan, *aşağı mitoloji* ile bitki, mekan ve demonolojik varlıkları yansıtan iki farklı gelenek vardır (Öksüz, 2014: 14). Letavitsa (Летавица), birkaç kaynaktan tanrıçalar arasında gösterilse de çoğunlukla kötü ruhlar arasında gösterildiğinden aşağı mitoloji sınıflandırması içinde yer alır.

Polonya’da *latawiec*, Ukrayna’da *letavits*, Belarus’ta *lyatavets* gibi deyişlere sahip olan Letavitsa mitolojik özelliklerine de uygun olarak Rus dilinde *uçmak* (летѣть) fiiliyle aynı kökten gelir (Mudrova, 2010). Letavitsa; *uçan* (летѹн), *hava* (вѣтrenица), *baştan çıkarıcı* (прелѣстница), *vahşi kadın* (дѣвка, дѣкая бѣба) gibi farklı isimlerle anılsa da yaygın olarak Letavitsa ismiyle bilinir ve *yılan-kadın* (жѣнцина-змея) imgesiyle özdeşleştirilir (Kozlova, 2007: 81). Çalışmamızdaki örneklerde de yer aldığı üzere Letavitsa, genelde bezelye tarlalarında görünür, bunun nedeni Letavitsa’nın *yılan-kadın* geleneğinin özelliklerini de taşımasından

kaynaklanır. Çünkü bezelye, yılanın sevdiği bir yiyecek olarak kabul edilir, bezelyenin sapı ise toplumun atalarını ve erotizmi çağrıştırır (Kozlova, 2007: 104). Ancak kadın silüetini alabilen yılan figürü Doğu Slavların düz yazılarından erkenden çıkıp, kendine masallarda yer bulurken; Letavitsa yaşamın içinde daha çok yer edindiğinden yazınlarda da kalmaya devam eder (Kozlova, 2007: 89).

Letavitsa sadece Rusya’da değil birçok Slav ülkesinde farklı görüşlerde ortaya çıkmıştır. Belarus ve Ukraynalıların mitolojik kanılarına göre, Letavitsa doğaüstü bakışıyla erkekleri kendine tutsak eden güzel kadın görünümünde bir şeytandır. Leh destanlarında ise yıldız kaymasıyla yeryüzüne gelen bir ruhtur. Karpatlarda mağaralarda yaşayan, geceleri dağların, ova ve ormanların arasında koşuşturan, uzun sarı saçlı bir kötü ruhtur. Batı Avrupa’da kadınları baştan çıkaran *incubus*, Litvanya’da sahibine zenginlik getiren yılan *aytvaras* ile özdeşleştirilir.

Letavitsa (uçarı, baştan çıkarıcı vahşi kadın), yıldız kaymasıyla yeryüzüne inen ve insan şekline bürünen ruhtur, *vahşi kadın* (*дुвка-дукая баба*)’ın Rus versiyonudur. Dişi ya da eril, ama uzun sarı saçlarıyla her zaman genç ve güzeldir. Letavitsa’nın gücü, uçmasını sağlayan kırmızı çizmelerinde gizlidir, hafif, narin kanatları vardır. Uzun boylu, uzun saçlı ve solgun suratlı tasvir edilir. Güneşin ilk ışıklarıyla ortadan kaybolur (Gruško ve Medvedev, 1995: 179).

Letavitsa cadıların ve büyücülerin yardımcısıdır, onu insanlara türlü hainlikler yapması için dünyaya yollarlar, yeni doğan ya da hamile kadınların çocuklarını yedi yıldan fazla yaşamayan, kötü ve aptal olan cadıların çocuklarıyla değiştirir. Çocukların kanlarını emer, bu yüzden de çocuklar güçsüz düşüp hastalanırlar. Uykuda ya da gerçekte güzel kadın suretiyle erkeklere özellikle de evli erkeklere görünüp onların aklını başından alıp ya eşlerini terk etmelerini ya da onlara geri dönmemelerini sağlar. Kadınsı güzelliğiyle gece kuşlarına (geceleri uyanık olanlara) büyü yapar. Sadece kendini onun çizmelerine bakmaktan alıkoyan ya da çizmelerini çıkarabilen kişiler Letavitsa’nın büyüünden düşüp bayılmazlar. Eğer bu ruh çizmesiz kalırsa doğaüstü güçlerini kaybeder, çizmesini çıkaran kişinin ardından gider, onu dinler, ona sadakatle hizmet eder, o ne istiyorsa yerine getirir. Letavitsa sadece bezelyelerin büyüdüğü bir tarlada ya da sebze bahçesinde yakalanabilir. Onun dışında Letavitsa büyük bir avcıdır. Çiçekten ve çandan korkar, üzerinde kıyafet olarak sadece ottan yapılmış kamışlar vardır. Kötü bir tanrıcadır, yeryüzündeki kardeşlerini -kadınları-sevmez, hamilelere zarar verir, eğer bir bebek ölü doğmuşsa, bunda Letavitsa’nın mühendisliği olduğuna inanılır. Ondan korunmak için ise yastıkların altına keskin bir bıçak konur (Gruško ve Medvedev, 2006: 183).

Güney Slavların kültüründe ve edebiyatında önemli etkisi olan Letavitsa, kadınlarla olan ilişkisinde kendisine benzer kötücül *yılan-kadın* (*жéнуцина-змея*)

figürünün aksine, günümüze kadar nesirlerin, şiirlerin ve destanların mitolojik kadın figürü olarak kalmaya devam etmiştir. Edebi eserlerde ele alınan Letavitsa birine bağlanmaz, kocasını sevmez, istediklerini aldıktan sonra ayrılmaktan hiç pişmanlık duymaz, hatta güney Slav metinlerinde, Letavitsa'yı kendine bağlamaya çalışanlara kahkahayla güldüğü görülür (Kozlova, 2007: 105).

17. yüzyılın sonlarına doğru Ukrayna'da Letavitsa'yı *baştan çıkarıcı, ayartıcı* (пелéстник) diye adlandırmışlardır. Ruslarda, çekici güzelliğiyle yeryüzünde insana dönüşen ve kayan yıldız görünümündeki kötü bir ruh olan Letavitsa, kadın ya da erkek görünümünde olabilir. Bu varlıkların yalnızlık çeken genç kızlara ve delikanlılara görüldüğüne inanılır. Yıldız kayarken, “*Koç da kafasını kırdı, sen de!*” (Баран голову сломал, да и ты!)² derlerdi. Bu arada, Letavitsa gibi varlıklardan korunmak için yanlarında soğan taşırlar. Letavitsa'nın büyüünden hastalanmış kişi ise, bitkisel sularla tedavi edilir. Ukrayna'nın Volınsk şehrinde, ölmüş kocalarının suretinde gelen kötü ruha aşık olan kadınlar, yanlarında otlardan ve mazı ağacından yapılan bir iksir taşırdı. Bu kötü ruh bir kadına yakınlaşmadığı zaman şöyle derdi: “*Eğer otlar olmasaydı, atın olurdu; mazı ağacı olmasaydı, sen de benim olurdu*” (Когда бы не терлыч, был бы я твой панич; когда б не тую, была бы ты моя).

Mitler, gerçek dünyadan farklı özellikler taşısa da uygulama alanını gerçek yaşamda bulur. Mitoloji, çıkışını eski, sabit durumlara dayandırırsa da varlığını değişken ve gündelik yaşamla, edebiyatla koşut olarak sürdürür. Çünkü edebiyatın da malzemeleri olan insan ve doğa ayrılmaz bir bütündür ve iki dünya arasında iletişimi sağladığına inanılan iyi ya da kötü ruhlar bulunur (Öksüz, 2014: 12-13). Birçok edebi eser, mitolojiden beslenir. Geçmiş dönem ya da çağdaş şair, yazar birçok edebiyatçı mitolojik unsurlara eserlerinde yer verir. Çünkü mitoloji hiç eskimeyen, bitmeyen bir malzeme olarak sanatın ve edebiyatın her alanına kaynak oluşturur. Rus edebiyatında da eski Yunan ve Slav Tanrılarına, inanışlarına, folklorik öğelere, doğaüstü varlıklara sıkça başvurulur. Eski Rus edebiyatından başlayarak birçok yazar ve şair mitolojik unsurlara eserlerinde yer verir.

19. yüzyılda kısa, yoğun lirik şiirleriyle ünlenen ve kendinden sonra başta Aleksandr Blok olmak üzere birçok şairi etkileyen Afanasiy A. Fet (1820-1892), 1847 yılında *Yılan* (Змея) adlı şiirinde Letavitsa'ya yer verir; ancak şair, *yılan-kadın* geleneğine bağlı kalır.

² Yıldız kayarken Letavitsa'nın getireceği kötülüklerden korunmak amacıyla bu cümle söylenir. Bu ifade bize Letavitsa ile baş etmenin kolay olmadığını gösterir.

Чуть вечернею росой
Осыпается трава,
Чешет косу, моет шею
Чернобровая вдова.
И не сводит у окошка
С неба темного очей,
И летит, свиваясь в кольца,
В ярких искрах длинный змей.
И шумит все ближе, ближе,
И над вдовьиным двором,
Над соломенною крышей
Рассыпается огнем.
И окно тотчас зашторит
Чернобровая вдова;
Только слышатся в светлице³
Поцелуи да слова.

Hafif bir akşam çiyi ile
Otların üzeri kapanıyor
Saçlarını tarıyor, boynunu yıkıyor
Karakaşlı bir dul.
Pencerenin kenarında oturmuş,
Karanlık gökyüzünden bakışlarını hiç çekmiyor,
Ve parlak kıvılcımlarla daireler çizerek
Uçuyor uzunca bir yılan
Ve yakından, daha yakından geliyor gürültüsü
Hem de dulun avlusunun üzerinden
Samanlara örtülü çatısından
Ateş saçılıyor.
Ve hemen pencerenin perdesini salacak
Karakaşlı dul.
Misafir odasından duyuluyor sadece
Öpücüklerin bir de sözcüklerin sesi

(Fet, 2016: 252).

20. yüzyılın başında Rus fütürizminin kurucularından olan ve şiir dilinde yaptığı reformlarla tanınan Velimir Hlebnikov (1885-1922)'un el yazmalarında Letavitsa'nın raks eden, güzel, hoş kadınlar için kullanıldığı paylaşılır (Hlebnikov, 2005: 28).

Mitolojik unsurlara Rus göçmen yazarlar ayrı bir önem verirler. Bu yazarlardan biri de Aleksey M. Remizov (1877-1956)'dur. Sanatında folklorik ve mitolojik unsurlara sıkça başvurur. Erken dönem sanatında yazar, Letavitsa'yı Hristiyanlığın en yüce meleklerden biri olan Serafim'in dış görünüşüyle tasvir eder.

Yazar 1907 yılında yayımlanan *Güneşin Yönüne Göre (По́солонь)* adlı masal derlemesini bir eser olarak nitelendirmez; çünkü ona göre yazdıkları etrafımızda duyduğumuzdur, hatta eserin kendi kendine oluştuğunu söyler. Derlemede Letavitsa başlıklı masalda bu kötü ruh şöyle tasvir edilir:

...Hatırlamıyorum, dedi yabancı, - nasıl geldi, özgürlüğümü, kederli günlerimi elimden aldı: bana musallat oldu. Letavitsa'yı duyduunuz mu? Güzelliği herkesten daha fazla, yüzü genç kız yüzü, dağınık altın saçları yere kadar. Her gece gelir; ya ayak ucunda yatar, ya da tüm gece ayakta dikilip seyrederek, sabaha karşı rüzgar eser esmez de gözden kaybolur. Letavitsa'yı duyduunuz mu? Evimi öylece bıraktım, her şeyi

³ Doğu Slavlarda genellikle evlerin üst katlarında yer alan aydınlık, misafir odası

geride bıraktım ve çıktım. Ve kötü havada uçuşan bir yaprak gibi, onu kalbimden söküp atmak için tüm dünyayı dolaşıyorum! Gölgem yalpalıyor, ayaklarım duraksıyor, ama ona dair düşüncelerim bir türlü gitmiyor. ...Kutsal topraklara gitmek de yardımcı olamadı. İşte gidiyorum bile. Ot gibi, kuruyup solacağım. Bu ıstırap elimde değil. O her zaman arkamda oluyor ve tüm gece beni seyrediyor... (...Я не помню, - рассказывал странник, - как пришла она, взяла мою волю, мои печальные дни: пристала ко мне Летавица. Слышали вы о Летавице? Красота ее краше всех, лицо ее девичье, вольные волосы золотые до самой земли. Всякую ночь приходит она: или ложится в ногах или станет и смотрит всю ночь и, лишь ветер подует под утро, исчезнет. Слышали вы о Летавице? Я оставил мой дом, бросил все и пошел. И, как лист в непогоду, скитаюсь по белому свету - только б ее из сердца прочь! Штается тень моя, спотыкаются ноги, а дума о ней не проходит. ...Не помогло богомолье. Вот и хожу. Как трава, сохну и вяну. Не по силам мне мука. Она всюду за мной по пятам: станет и смотрит всю ночь...) (Remizov, 1996: 131).

...Bezelye tarlasına doğru gidelim, koş! - ve karşılaştık: o kadar güzel biri yatıyor ki! Altın saçları tüm başını sarmalamış, gözleri sanki pınar, çizmeleri ise kırmızı... -O! Ta kendisi! diye masaya vurdu yabancı, bölmenin arkasından, bir de kırmızı çizmelerini çıkarıp atsanız, çizmeleri olmadan istediğiniz her şeyi yapar: çizmeleri, bir kuşun zarif kanatları gibidir! (Шли мы горохом - поpx! - и наткнулись: лежит такая кра-са-вая! Золотые волосы всю с головою опутали, глаза, словно колодцы, а сапоги на ней красные... - Она! она самая! - стукнул по столу странник, а за перегородкой у Вия заворочалось, - да вам бы сапоги ее красные снять с нее и унести, да она бы для вас без сапог все тогда делала: ей сапоги - что птице легкое крылье!) (Remizov, 1996: 132).

Gümüş Çağ'ın en önemli sembolistlerinden Konstantin D. Balmont (1867-1942), mitolojik unsurlara yer veren bir diğer Rus göçmen şairidir. 35 şiir derlemesi, 20 nesir kitabı ve birçok çevirisi bulunan şairin, 1907 yılında yayınlanan *Zümrüdü Anka Kuşu. Bir Slavın Kavalı (Жар-Птица. Свирель славянина)* adlı şiir derlemesindeki *Üç Kızkardeş (Три сестры)* şiirinde Letavitsa, güzel üç kız kardeşten en küçüğü olarak geçer:

*Были когда-то три страстные
сестры,
Старшую звали Ласкавицей,
Среднюю звали Плясавицей,
Младшую звали Летавицей*

...

*Bir zamanlar coşkulu üç kız kardeş
vardı,
Büyüğünün adı Laskavitsa
Ortancasının adı Plyasavitsa
Küçüğünün adı ise Letavitsaydı.*

...

Ум заласкает Ласкавица,
Пляской закружит Плясавица,
В лете, в полете Летавица

Aklı okşamaya başlayan Laskavitsa
Raksla dönmeye başlayan Plyasavitsa
Havada ve uçan ise Letavitsa

...
Светят три звездочки малые,

...
Üç küçük yıldız parlıyor,

...
Светятся Сестры-Красавицы,

...
Güzel kız kardeşler ışık saçıyor,

(Balmont, 1907: 74).

Günümüzde hala astrolog, psikolog ve parapsikolog olarak yaşamını sürdüren ünlü Rus şairi Larisa Kuzminskaya (1956-), 2007 yılında *Felsefi Şiirler (Filosofskiye Stihi)* derlemesini çıkarır. Orada yer verdiği Letavitsa adlı şiiri şöyledir:

Sarı saçlı Letavitsa olduktan sonra,
Hayata yeni bir sayfa açacağım
Işıl ışıl parlayan bakışlarla harika bir görünüşte,
Evrenin parlayan ruhu önünde,
Hem gecelerce yanan yıldızlar gibi olacağım
Hem de sizlere kendimi aklarcasına şiirler armağan edeceğim.

Открою жизни новую страницу,
Став желтовласой летавицей -
В прекрасном образе с лучистыми очами,
И буду ,как звезда, светить ночами,
И буду Вам стихи дарить ,как оправданье
Пред светлым духом мирозданья. (Kuzminskaya, 2007).

Çağdaş Rus edebiyatçılarından Vladimir İ. Klimenko (1950-2011), şair, nesir ve fantastik roman yazarıdır. *Öteki (Другой)* adlı fantastik romanında geçen Mlı ile Letavitsa diyalogları bize Letavitsa hakkında mitoloji kaynaklarındaki bilgilere yakın bir tasvir verir:⁴

Mlı: Sen uçuyorsun!

Letavitsa: Bana Letavitsa derler

Mlı: Letavitsa?

Letavitsa: Evet herhangi bir kadın kılığına girebilirim. İstersen yeniden Olga olayım?

(...)

⁴ KLİMENKO, V. İ. Drugoy. 25 Kasım 2016. http://books.rusf.ru/unzip/add-on/xussr_gk/klimev21.htm?44/54

Mlı: 'Bunu bir daha yapma!' – diye rica etti Mliy, Letavitsa'nın karısı Olga'ya dönüşmesini kastederek. 'Sana artık inanmıyorum!'

Letavitsa: 'Yazık' – diye kederlendi Letavitsa. 'Lakin, eğer bende karını görmek istiyorsan, burada çaresizim.

Млы: Ты летаешь!

Летавица: Меня так и зовут - Летавица.

Млы: Летавица?

Летавица: Да. Я могу принять облик любой женщины. Хочешь, я снова стану Ольгой?

(...)

Млы: Не делай так больше, - попросил он, имея в виду, превращение Летавицы в Ольгу. - Я тебе теперь не поверю.

Летавица: Жаль, - огорчилась Летавица. - Но, если ты не захочешь увидеть во мне свою жену, то тут я бессильна.

Tiyatro ve edebiyat eleştirmeni, dramaturg, hiciv şiir yazarı olan Aleksandr Valentinoviç Amfiteatrov (1862–1938), 1911 yılında *Yaşamın Mitleri* (Мифы жизни) adlı eserini yayımlar. Letavitsa adlı öykü yer almıştır. Öyküde yer alan bir yıldız kayma sahnesinde onun aslında yıldız olmadığını lanetli Letavitsa olduğunu söyler ve şöyle devam eder (Amfiteatrov, 1991: 103-111):

- Ne, dedeciğim?

- Letavitsa, güvercinim, Letavitsa.

- Peki o nedir?

- Evet... Ne geceye doğru anlatılır, ne de büsbütün kötü bir ruhtur, ancak bunlara yakın bir şey...

- Boynuzları var mı?

- Hayır! – diye uzattı dedesi- iblisler boynuzludur...

(...)

- ...İşte bana bir Moskovalı Letavitsa'yı şöyle anlatmıştı: içinde lanetli ruhlar yaşayan yıldızlar vardır. Lanetli ruhun canı sıkılır, yeryüzüne inmek ister – gökten kendi yıldızını yuvarlar; kendi kötü tabiatıyla iyi insanlar arasına günah serperek, kadın ya da erkek olarak halkın içinde dolaşır. Yani o Letavitsa'dır.

- Что, дяду?

- Летавица, голубь, летавица.

- А что оно такое?

- Да... не к ночи сказать, не то чтобы вовсе нечисть, а недалеко от того...

- С рогами?

- Ну, хлопче! - протянул дед,- с рогами бесы...

(...)

- ...Так вот и говорил мне москаль о летавице: есть такие звезды, что живут на них проклятые души. Заскучает проклятая душа, захочет на землю - она и покатит с неба свою звезду, скинется дивчиной или парубком и бродит в народе, по злему нраву своему, сея грех между добрыми людьми. То и есть летавица.

Kaynağı anonim olan efsanelerde mitlere rastlamak sıradan bir durumdur. Rus kaynaklarında Letavitsa'yı anlatan bir efsaneye de yer verilir ve bu efsanede Letavitsa, daha çok tehlikeli *vahşi kadın (dikaya baba)* yönüyle öne çıkar:

Erken yaşta karısını kaybeden arıcı genç adam 3 çocuğuyla birlikte ortada kalmış. Üzülmüş, üzülmüş hatta genç insanlara bakamaz hale gelmiş. Yazın bir gece bezelye tarlasında otların üzerinde dalgali altın saçlı, ayağında çarık değil kırmızı çizmeleri olan güzel bir kız yatıyormuş. Uyanmış, doğrulmuş ve gülümsemeye başlamış. Adam kim olduğunu, nereden geldiğini sormuş, her şeyi anlıyor gibi görünüyor ancak cevap vermiyormuş. Onu alıp evine getirmiş, karnını doyurmuş. Gün be gün yakınlaşmışlar ve artık seviyeli bir birliktelik bile yaşamaya başlamışlar. Ancak aniden köyde tüm çocuklar hastalanmaya başlamış, arıcının çocukları da dahil. Komşu köyden gelen kız kardeşi ona 'geceleri Divka'ya dikkat et demiş.' O da 'geceleri ölü gibi uyurken nasıl dikkat edebilirim demiş'. Bu, kız kardeşinin dikkatini çekmiş ve ne zamandan beri böyle uyuyorsun diye sormuş. Adam da 'Divka'yı bezelye tarlasında bulduğumdan beri' demiş. Kardeşi 'bu işte bir iş var'. Arıcı da az çok olayı anlamaya başlamış. Gece olduğunda kulübenin dışından Divka'yı gözlemlemiş. Bir bakmış kırmızı çizmelerini giyip, çatıya tek bir zıplamayla oturmuş ve ardından da gökyüzüne doğru uçmaya başlamış. Adam hemen kulübeye girmiş ve bir bakmış ki tüm çocuklarının boyunlarında henüz pıhtılaşmaya başlayan kanlı yaralar var. Ve o zaman anlamış ki 'meğerse ben evimde Letavitsa'yı ağırlamışım' demiş.

Delikanlı bundan sonra Letavitsa'nın gelmesini beklemiş, Letavitsa gelip hayvanları beslemek için ahıra giderken kırmızı çizmelerini çıkarmış, adam hemen bunları kapıp tarlanın arka tarafında bir ateş yakarmış ve içine atmış.

- 'Eyvah! Çizmelerim yandı, ölümüm yaklaşıyor' deyip oturduğu çatıdan atlamış ancak yere çakılmış ve kanlar içinde kalmış. Ve o günden sonra da köyde çocukların hasta olmaları sona ermiş (Gruško ve Medvedev, 2006: 182).

Letavitsa ile alakalı bir başka efsaneyi de Yulian A. Yavorskiy (1873-1937) aktarır. Yavorskiy Galiçya doğumludur ve edebiyat, folklor, tarih gibi alanlarla ilgilenir. Aktardığı efsaneye göre; *Delikanlının biri bezelye tarlasında dişi bir varlık*

(letavitsa) bulur, onun çizmelerini çalar. Kadın onun karısı olur. Onunla birlikte eve zenginlik gelir. Kadının tuhaf davranışları vardır: bir çocuk ölürken güler ve neşelenir, yaşlı biri ölürken üzülür ve ağlar. Kocasını nedenini öğrenmeye çalışır. Çizmelerini geri vermek şartıyla ondan bunu anlatmasını ister. Kocasını çizmelerini geri verir ve o da kocasını terk eder. Onun gitmesiyle evdeki yokluk sonra erer, yaşam normale döner (Yavorskiy, 1897: 440).

SONUÇ

Hangi alana ait olursa olsun mitler, eski dönemlerin, geçmiş nesillerin dilini, kültürünü, yaşam tarzlarını, edebiyatlarını kısaca ortak değerlerini günümüze aktaran bir araçtır. Bu nedenle mitolojiyi oluşturan dizgeler de halkın inanışlarının ve geleneklerinin bir bileşkesidir. Çeşitli coğrafyaların ve toplulukların mitlerinde *uçarı, baştan çıkarıcı, vahşi kadın* gibi farklı tanımlamalara sahip olan Letavitsa, bölgelere göre farklı olarak değerlendirilse de belli başlı ortak özelliklere sahiptir. Uçabilen, uzun sarı saçları, ona doğüstü güçlerini kazandıran kırmızı çizmeleri, gençliği, güzelliği, istediği cinsiyete bürünse de çoğunlukla kadın olarak betimlenmesi, daha çok olumsuz bir imaja sahip olması bu özelliklerin başlıcalarıdır. Letavitsa'nın mitolojideki, halk inanışlarındaki yeri ve edebiyata yansması gerek erkek gerek kadın kılığında gelse de sonuç olarak tehlikeli bir varlıktır. Türlü hilelerle, insanları özellikle de erkekleri kendisine çekerek, onları cezbederek ciddi zararlar vermektedir. Ondan korunmak için insanlar çeşitli yollara başvurmuşlardır; ancak ayağında kırmızı çizmeleri olduğu sürece tüm bu önlemler nafi değildir, önemli olan ayağından kırmızı çizmeleri çıkarabilmektir. Çizmeleri çıkarılabilirse sahibine itaat eder ve onu zengin eder. Edebiyattaki yansımalarına bakıldığında ise, mitolojik kaynaklarda tasvir edildiği gibi hem dış görünüş hem de diğer özellikler olmak üzere birebir örtüştüğü görülür. Gökyüzünde canı sıkılır, bir yıldız kayması ile yeryüzüne iner, burada istediği kılığa girer. Kaynaklarda insanları güzelliğiyle kandırmaya çalışan ve dikkat edilmesi gereken bir kötü ruh olarak yer verilir. Sonuç olarak çalışmamızda yer verdiğimiz bilgilere ve örneklere dayanarak Letavitsa'yı *yılan-kadın* gibi *mitolojik kadın* figürlerinden biri olarak gösterebiliriz.

KAYNAKLAR

- AMFİTEATROV, A. V. *Myortviye bogi*. Moskova: Sovremennik, 1991.
- BALMONT, D. K. *Jar-Ptitsa. Svirel slavyanina*. Moskova: Skorpion, 1907.
- FET, A. A. *Lirika*. Moskova: Direkt-Mediya, 2016.
- GRUŞKO, E. A. ve MEDVEDEV, YU. M. *Russkiye legendı i predaniya*. Moskova: Eksmo, 1995.
- _____. *Slovar slavyanskoy mifologii*. Nijniy Novgorod: Russkiy Kupets, 1995.
- HLEBNİKOV, V. *Sobraniye soçineniy. Statyi (Nabroski). Uçyonıye trudı vozzvaniya. Otkritıye pisma vistupleniya 1904-1922*. Altıncı Cilt. Editör R. V. Duganov. Moskova: İmli Ran, 2005.
- KLİMENKO, V. İ. *Drugoy*. 25 Kasım 2016. http://books.rusf.ru/unzip/add-on/xussr_gk/klimev21.htm?44/54
- KOZLOVA, N. K. *Vostočnoslavyanskiye mifologičeskiye rasskazı o zmeyah. Sistematika. İssledovaniye. Teksti*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Moskova: Omsk Devlet Pedagoji Üniversitesi, 2007.
- KUZMİNSKAYA, L. *Filosofskiye stihi*. Moskva: Poverenniy, 2007.
- MADLEVSKAYA, L. YE. *Russkaya mifologiya. Entsiklopediya*. Petersburg: Midgard, 2005.
- MUDROVA, İ. A. *Slovar slavyanskoy mifologii*. Moskova: Tsentrpoligraf, 2010.
- ÖGEL, B. *Türk Mitolojisi*. Birinci Cilt. Altıncı Basım. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- ÖKSÜZ, G. *Rus Mitolojisi*. Ankara: Çeviribilim, 2014.
- REMİZOV, A. M. *Posonol. Volşebnaya Rossiya*. Petersburg: İzdatelstvo İvana Limbaha, 1996.
- UZELLİ, G. *Slav Mitolojisi. İnanışlar ve Söylenceler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- YAVORSKİY, A. Yu. “Galitsko-russkiye poverıya o dikoy babe”. *Jivaya Starina*, Vıpusk 3-4 (1897): 439-441.
- Tüm resimler Google Görseller’den alınmıştır.